

СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ

УДК 504.06

Демиденко О.О., Слива Ю.В.

ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ШЛЯХОМ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ ЕКОЛОГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

В статті освітлені та узагальнені теоретичні основи формування системи екологічного управління на підприємстві; проаналізовано існуючі підходи до оцінки економіко-екологічної діяльності підприємства; недосконалість теоретико-методичного забезпечення розвитку процесу адаптації міжнародних стандартів у сфері екологічного управління до реальних умов в Україні.

Ключові слова: екологічне управління, навколишнє природне середовище, ефективність, підприємство, інноваційний розвиток

Постановка проблеми в загальному вигляді. Трансформування економіки України відбувається за рахунок забезпечення системного інноваційного розвитку та якісно нового економічного зростання з урахуванням соціально-екологічних вимог до формування механізмів сталого розвитку сучасних виробничих систем. Взагалі вдосконалення вітчизняного промислового виробництва має позитивний вектор руху. Водночас виникає необхідність комплексного наукового дослідження особливостей складної багатофакторної проблеми, пов'язаної зі створенням ефективного механізму управління модернізацією промислового виробництва як соціально-еколого-економічною формою господарської діяльності [1].

Інтеграція в світовий економічний простір ставить підвищені вимоги до процесів виробництва й управління на підприємстві: виробництво екологічно чистої продукції, використання оптимальних з екологічної точки зору методів виробництва, впровадження екологічних методів управління [2]. Ця проблема потребує якнайшвидшого вирішення з боку бізнесу, держави та науки, що й сприяє активізації досліджень у цій сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Упродовж тривалого періоду часу багато іноземних та вітчизняних науковців і фахівців звертають свою увагу на стан та вдосконалення системи екологічного управління, особливості та проблемні зони впровадження його на підприємствах, зокрема: правове забезпечення екологічної безпеки опрацював Андрєвцев В. І., фінансові аспекти – Кашенко О. Л., проблеми екологічного оподаткування розглянуто в працях Погрібного О. О. Також ці питання відображено в працях Жубанової Л. К., Єфремової Р. В., Ігнатова В. Г., Білявського Г. О., Мартиненко В. О., Білик О. С., Кокіна А. В., Стріт Є., Леджервуда Г. та інших [3]. Проте незважаючи на це, питання запровадження ефективної системи екологічного управління залишається актуальним.

Аналізування літературних джерел засвідчило, що екологічна ситуація й негативні тенденції, які є на сьогодні, її зміни багато в чому спричинені промисловим виробництвом. Саме тому надзвичайно важливого значення набуває організація ефективного управління й скорочення впливу останніх на навколишнє середовище.

В умовах ринкової економіки особливого значення й актуальності набувають питання, пов'язані з розвитком промислового підприємства за динамічної зміни

зовнішнього середовища. Відсутність формування раціональної, адаптивної виробничої системи й методології екологічного управління не тільки здатна перешкодити розвитку підприємства, а й призвести до втрати позицій, зайнятих на ринку.

Мета статті. Проаналізувати підходи до оцінки економіко-екологічної діяльності підприємства

Постановка завдання. Концепція сталого розвитку економіки, прийнята світовою спільнотою більше ніж 20 років тому, має на увазі поєднання економічного зростання й збереження навколишнього природного середовища. Екологічні аспекти господарської діяльності регулюють як національні інститути, так і міжнародні організації. Впровадження системи екологічного управління на підприємствах України значно відстає від світової практики. Система екологічного управління – це добровільна політика, яка не зводиться до отримання сертифіката. В Україні систему екологічного управління впроваджують підприємства, які працюють на світовому ринку, для отримання сертифіката, що обумовлено вимогами споживачів і законодавством країн-імпортерів. Наразі в нашій країні екологічну діяльність регулює держава, в основному з використанням адміністративної форми. Незважаючи на постійне посилення з боку законодавства, якість природного середовища практично не змінюється. В господарських суб'єктів немає зацікавленості впроваджувати систему екологічного управління, це пов'язано з тим, що керівництво підприємств не бачить переваг від цієї системи.

Виклад основного матеріалу. Стрімке зростання економіки багатьох країн світу, зокрема й України, безумовно, надає все більшого навантаження на навколишнє природне середовище, знижує якість основних природних середовищ – повітря, води, земельних ресурсів. Основною метою інноваційного розвитку є створення принципово нових матеріалів, найсучасніших технологій, спрямованих на створення унікальних продуктів. Однак такі продукти в процесі їх експлуатації й утилізації, а також сам інноваційний процес, у межах якого здійснюють фундаментальні й прикладні дослідження, проектування, масове виробництво таких продуктів, інколи мають невідомі та/або апріорі небезпечні характеристики, що визначають екологічні ризики інновацій та інноваційних процесів для навколишнього природного середовища й здоров'я людини. Саме тому в умовах інноваційного розвитку особливу увагу необхідно приділяти аналізуванню й обліку екологічного складника, передбачати оцінку впливу інноваційних продуктів і технологій на навколишнє природне середовище на всіх стадіях інноваційного процесу, а також у процесі їх експлуатації й утилізації. Для забезпечення сталого розвитку, що не руйнує природної основи та сприяє безперервному зростанню інноваційної економіки, необхідно стимулювання еколого-орієнтованої діяльності підприємств. Аналізуючи визначення еколого-орієнтованої діяльності, дані вченими та фахівцями в сфері охорони навколишнього середовища та раціонального природокористування, треба зауважити різноманітність трактувань цього поняття, в більшості випадків, що не відображають і не дають можливості оцінити еколого-орієнтованість усіх сфер діяльності підприємства. Тоді як «екологічні результати» на «вході» й на «виході» виробничої системи (зниження обсягу споживаних ресурсів, зниження викидів забруднювальних речовин, виробництво екологічної продукції тощо) можна отримати за умови, якщо всі процеси у внутрішньому середовищі підприємства екологізовано – для цього потрібно постановлення й реалізація екологічних цілей за всіма видами діяльності підприємства. При цьому важливо постановлення екологічних цілей на підприємстві з урахуванням зовнішнього середовища в умовах реформування екологічного законодавства.

Розглядаючи питання про те, які підприємства можуть належати до еколого-орієнтованих, треба розглядати не лише виробничу діяльність підприємства й дотримання ним природоохоронного законодавства. Враховуючи інноваційний характер розвитку сучасної економіки, важливо зазначити, що поняття еколого-орієнтованого підприємства,

еколого-орієнтованої діяльності потрібно розглядати дещо ширше. Активно розвиваються екологічні інновації, які не лише створюють ресурсозбережні, маловідходні технології, екологічно чисту продукцію, природо-охоронну техніку, а й формують нову свідомість у людей, спрямовану на дбайливе ставлення до природи, навколишнього природного середовища.

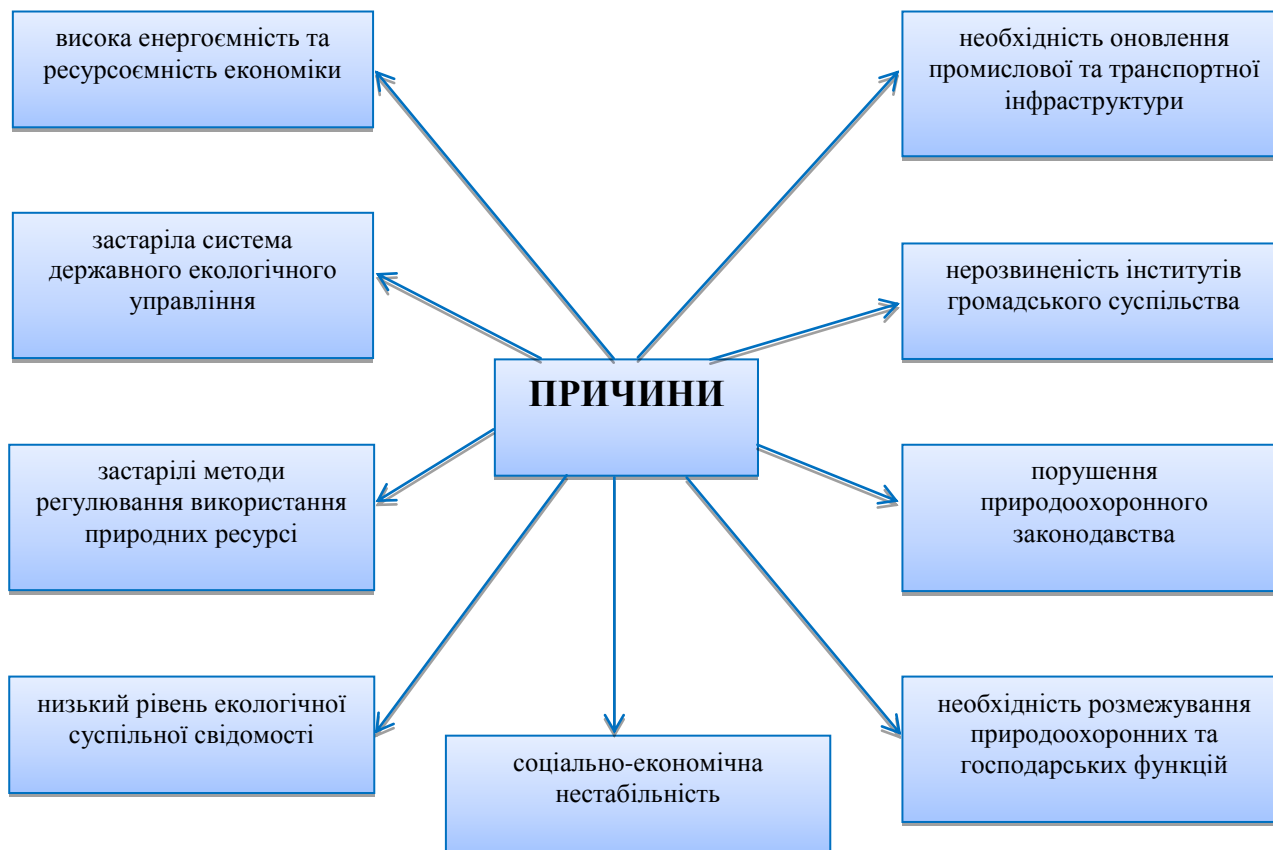

Рисунок 1. Першопричини екологічних проблем в Україні [3]

Основною тенденцією на сьогодні є те, що еколого-орієнтовану діяльність підприємства розглядають здебільшого стосовно здійснення виробничого процесу, використання природоохоронної техніки, створення екологічної продукції. Але ж головні екологічні цілі, такі, як зниження споживання будь-яких ресурсів, які в кінцевому результаті приведуть до зниження споживання первинного природного ресурсу й зниження забруднення навколишнього природного середовища, максимально може бути реалізовано лише тоді, коли цих цілей буде досягнуто під час здійснення всіх видів діяльності. Впровадження маловідходної, екологічної технології на підприємстві не дасть настільки повного екологічного ефекту, якщо водночас не досягатимуть конкретних екологічних цілей в інших напрямках. Наприклад, не реалізовуватимуть таких найважливіших цілей, як теплозбереження, енергозбереження, водозбереження, в інфраструктурі підприємства, або не буде реалізовано оптимальної схеми вантажоперевезень в логістиці, спрямованої на економію палива й зниження забруднення навколишнього середовища, або не проведено маркетингового аналізування ринку вторинних ресурсів тощо [5].

Еколого-орієнтована діяльність підприємства має охоплювати всі сфери його діяльності: виробничу, планову, маркетингову, організаційну, управлінську, логістичну та інші. Крім того, важливо досягти конкретних екологічних цілей за всіма видами

діяльності підприємства. Аналізування видів діяльності підприємства з урахуванням функцій, які виконують за кожного виду діяльності, дасть можливість сформулювати конкретні екологічні цілі, яких потрібно досягати під час здійснення кожного виду діяльності підприємства, щоб підвищити рівень його еколого-орієнтованості. Стосовно кожної цілі запропоновано можливі способи їх досягнення. На рисунку 2 подано види діяльності еколого-орієнтованих підприємств, у процесі виконання яких встановлюються певні екологічні цілі.

Рисунок 2. Види діяльності еколого-орієнтованих підприємств

Аналізування діяльності підприємства, що ґрунтується на оціненні еколого-орієнтованої діяльності підприємства, дасть змогу оцінити можливість отримання сертифікатів на відповідність вимогам ДСТУ ISO 14001:2015. Однак ці стандарти добровільні, й не всі українські підприємства мають вихід на міжнародний ринок. Утім і для підприємств, які навіть не мають виходу на міжнародний ринок, важливе значення має конкуренція на внутрішньому ринку, де все більшого значення набуває еколого-орієнтований бізнес, спрямований на збереження сприятливого навколишнього

природного середовища, економію природних ресурсів, виконання нових, жорсткіших вимог українського екологічного законодавства [6]. Саме тому українські підприємства мають сконцентрувати зусилля щодо створення умов ефективної системи управління охороною довкілля та економії природних ресурсів, а це в кінцевому результаті сприятиме еколого-орієнтованому іміджу підприємства в умовах конкурентного середовища. Еколого-орієнтовану діяльність підприємства має бути спрямовано на досягнення конкретних екологічних цілей у всіх видах діяльності підприємства.

Висновки. Аналізування впливу виробничої діяльності на стан навколишнього природного середовища, а також впливу інноваційних процесів на сталий розвиток економіки дало можливість дійти висновку про необхідність удосконалення еколого-орієнтованої діяльності підприємств у різних сферах їх діяльності. Підбиваючи підсумок, важливо дійти розуміння, що еколого-орієнтованість кожного виду діяльності підприємства залежатиме від повноти досягнення поставлених екологічних цілей та ефективності обраних способів їх досягнення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Burlutski S. The «resources curse» and special features of the economic growth in Ukraine / S. Burlutski, Sv. Burlutski // Journal of Life Economics. Istanbul. Vol.2. Issue 1.-2015. –P.21-26
2. Global Reporting Initiative (2011-2016) [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.globalreporting.org/pages/default.aspx>. (last access: 25.02.2017) – Title from the screen
3. Андрейцев В. І. Екологічне право і законодавство суверенної України : проблеми реалізації державної екологічної політики : монографія / В. І. Андрейцев. – Д.: НГУ, 2011. – 373 с.
4. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року/Закон України від РОЗВИТОК ЕКОЛОГІЗАЦІЇ Жихарева А.Б. ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ МОНОГРАФІЯ 182 21 грудня 2010 року N 2818-VI. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2818-17>
5. Верес О. М. Дослідження множини ризиків прийняття рішень в галузі екології / О. М. Верес, В. М. Голиш // Інформаційні системи та мережі: збірник наукових праць / відповідальний редактор В. В. Пасічник. – Л.: Видавництво Львівської політехніки, 2010. – С. 67–80.
6. Добровольський В.В. Основи теорії екологічних систем: Навч. Посібник. – К.: ВД «Професіонал», 2005. - 272 с.

Demidenko O. , Slyva Y.

ENHANCING THE ECONOMIC EFFICIENCY OF ENVIRONMENTAL IMPLEMENTATION ENTERPRISE

The article highlights and generalizes the theoretical foundations of the system of environmental management in the enterprise; the existing approaches to the estimation of the economic-ecological activity of the enterprise are analyzed; the imperfection of the theoretical and methodological support of the process of adaptation of international standards in the field of environmental management to the real conditions in Ukraine.

Key words: ecological management, environment, efficiency, enterprise, innovative development

Демиденко О.А., Слива Ю.В.

ПОВЫШЕНИЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ ВНЕДРЕНИЕМ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО УПРАВЛЕНИЯ

В статье освещаются и обобщаются теоретические основы системы экологического управления на предприятии; анализируются существующие подходы к оценке экономико-экологической деятельности предприятия; несовершенство теоретической и методологической поддержки процесса адаптации международных стандартов в области экологического управления к реальным условиям в Украине.

Ключевые слова: *экологическое управление, окружающая среда, эффективность, предпринимательство, инновационное развитие*

Рецензент: Зеник М. А., д.т.н., проф., декан факультету мехатроніки та комп'ютерної технології КНУТД

УДК 338.48:339.18

Хімичева Г. І., Михалко А. О.

ЗАСТОСУВАННЯ ЛОГІСТИЧНИХ ПРИНЦИПІВ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ТА БЕЗПЕКИ КОМПЛЕКСНОЇ ТУРИСТИЧНОЇ ПОСЛУГИ

У статті наведено результати досліджень, пов'язані з застосуванням логістичних принципів у туристичній галузі. За результатами аналізування наявні принципи поділено на основні та додаткові. Запропоновано застосувати логістичні принципи через складники логістичних потоків індустрії туризму. Такий підхід дає можливість оптимізувати туристичні ресурси та підвищити якість і безпеку комплексної туристичної послуги.

Ключові слова: *туристичний продукт, якість, безпека, комплексна туристична послуга, логістичні принципи, синергічність, логістичні потоки.*

Постановка проблеми в загальному вигляді. За оцінкою Всесвітньої туристичної організації ООН (ЮНВТО) внесок туризму до світового валового внутрішнього продукту з урахуванням непрямого ефекту становить 12 %. Загальна кількість робочих місць, що прямо чи опосередковано стосуються сфери туризму, становить 11 %. Понад 30 % обсягів світової торгівлі послугами та 11 % світових споживчих витрат, 7 % загального обсягу інвестицій та 5 % усіх податкових надходжень [1].

Отже, сфера туризму й курортів стає однією з основних галузей, що впливає на загальний стан і тенденції світової економіки, вона має взаємозв'язок з більш як 50 галузями. Розвиток цієї сфери сприяє підвищенню рівня зайнятості, розвитку національної економіки, збереженню культурного потенціалу, охороні екологічно безпечного навколишнього природного середовища, а також підвищує рівень інноваційності національної економіки, сприяє гармонізації відносин між різними країнами й народами.

В Україні є всі передумови для розвитку туристичної сфери. Зручне географічне розташування, сприятливий клімат, різноманітний рельєф, унікальне поєднання природно-рекреаційних ресурсів, культурно-історичної спадщини, розгалуження санаторно-курортної бази – всі ці чинники зумовлюють конкурентні переваги України в пропозиції туристичного продукту. Проте за оцінками представників Світової ради подорожей та туризму (WTTC) загальний внесок туристичної сфери до ВВП України становить 123,72 млрд грн, а частка туристичної галузі в структурі ВВП становить 2 %, на відміну від світового ринку – 9 % світового ВВП [2].

Треба зазначити, що згідно зі стратегією розвитку «Україна – 2026» реалізація державної політики в галузі туризму в Україні здійснюється впровадженням механізмів та